

Naar een confederalisme met zijn vieren

Gesprekken over institutionele hervormingen moeten de taalgrens overschrijden. Ook niet-politici moeten eraan kunnen deelnemen, schrijft Philippe Van Parijs.

PHILIPPE VAN PARIJS

Wie? Filosoof, doceert aan de UCLouvain en de KU Leuven.

Wat? Als we willen discussiëren over het confederalisme, kunnen we het best eerst eens raken over een definitie.

<p>Politici moeten vaker de taalgrens oversteken (foto: Linkebeek). Brecht Van Maele</p>

Politici moeten vaker de taalgrens oversteken (foto: Linkebeek). © Brecht Van Maele

Een discussie over de institutionele toekomst van België is onvermijdelijk. Dat de relevantste grondwetsartikelen tijdens deze regeerperiode vergrendeld blijven, is een voordeel. Goede hervormingen kun je niet improviseren in de koortsachtige sfeer van een regeringsvorming, wanneer de betrokken partijen elkaar uit angst om gezichtsverlies te lijden in een wurggreep houden. Om een vruchtbaar resultaat te leveren, moeten de gesprekken van meet af aan gemeenschappelijk worden gevoerd. Ook moeten bij die gesprekken burgers worden betrokken die geen partijlijn hoeven te volgen.

Zal de discussie over het confederalisme gaan? Uiteraard, maar we zullen eerst en vooral tot een definitie moeten komen. In een interview in *De Morgen* in 2012 schoot de toenmalige Voka-voorzitter, Michel Delbaere, ons alvast te hulp: 'Mijn definitie van confederalisme is de bevoegdheden zo te verdelen dat ze het efficiëntst zijn ... Als er zaken zijn die beter federaal blijven, omdat het efficiënter is, dan is dat perfect voor ons.'

Van een aldus gedefinieerd confederalisme zijn meerdere versies mogelijk. N-VA-voorzitter Bart De Wever stelde zijn versie voor in een hoofdstuk van *Onvoltooid Vlaanderen* (2017). Zelf heb ik in mijn boek *Belgium. Een utopie voor onze tijd* (2018) een heel andere versie ontwikkeld.

Clash der beschavingen

Op grond waarvan kun je de Brusselaars verbieden een ‘volk’ te vormen dat op gelijke voet staat met Vlamingen, Walen en ‘Ostbelgier’?

In zijn essay *Over identiteit* (2019) verduidelijkt De Wever de politieke filosofie waarop zijn versie gebaseerd is. Enerzijds verdedigt hij de waarden van de verlichting als grondvest van onze instellingen en van ons geloof in de vooruitgang. Die zet hij af tegen het godsdienstige fundamentalisme (zowel van christelijke als van islamitische aard), tegen het cultuurrelativisme van postmoderne denkers en tegen het geloof in een onoverkomelijke clash der beschavingen.

Anderzijds benadrukt hij hoe belangrijk het is dat de bevolking van elk grondgebied kan beschikken over een gemeenschappelijke collectieve identiteit die het mogelijk maakt als democratische gemeenschap te functioneren. Dat verdedigt hij tegen een individualistisch kosmopolitisme en een multiculturalisme dat het aanprijst om naast elkaar te leven in hermetische monoculturele bubbels. Als de taalkundige geschiedenis van ons land een andere evolutie had gekend, dan had die gemeenschap voor De Wever België kunnen zijn, maar nu is dat Vlaanderen. Opdat de nieuwkomers, onafgezien van hun huidskleur, hun moedertaal of religie, volwaardige leden van die gemeenschap kunnen worden, vraagt men hun om de taal ervan te leren en de legitimiteit van de waarden van de verlichting te erkennen als leidraad, zo niet voor hun privéleven, dan toch voor de openbare instellingen waaraan ze onderworpen zijn.

Enigszins tot mijn verrassing kan ik de meeste van die stellingen alleen maar onderschrijven. Het cruciale punt waarop ik het niet eens ben met De Wever, is dit: ook al geeft hij toe dat burgers verschillende identiteiten kunnen hebben, toch gaat hij ervan uit dat ieder van ons deel moet uitmaken van een unieke democratische gemeenschap en dat die gemeenschap op taalkundig vlak voldoende homogeen moet zijn om een gedeelde cultuur mogelijk te maken die rijker is dan de erkenning van de waarden van de verlichting alleen.

Ik ontken niet dat een democratische werking en de daarmee samenhangende solidariteit makkelijker kunnen worden verwezenlijkt in gemeenschappen die een gezamenlijke cultuur bezitten. Het is inderdaad aangewezen om zo veel mogelijk bevoegdheden te verlenen aan het niveau waarop de democratie het best kan functioneren. Maar nog belangrijker is dat de democratie beter functioneert op de onvermijdelijk meer heterogene grotere schalen waarop, wegens de intensiteit van onze onderlinge afhankelijkheid, collectieve beslissingen genomen moeten worden.

Brussel als natie

Dat brengt twee gevolgen mee. Ten eerste hoeven we niet tot een uniek en cultureel homogeen *demos* te behoren, dat met andere *demoi* alleen onderhandelingsrelaties kan onderhouden. We behoren – van het gemeentelijke vlak tot en met het Europese niveau – tot verscheidene in elkaar grijpende democratische gemeenschappen. En het behoort tot onze meest dringende taken de nodige taalkundige voorwaarden te scheppen en ook de geschikte politieke (electorale) instellingen op te richten die de bloei van een sterkere gemeenschappelijke agora mogelijk maken, en daardoor ook een gezondere democratische werking op niveaus die op taalkundig en bijgevolg ook op cultureel niveau minder homogeen zijn.

Ten tweede: voor wie gelooft dat een politieke gemeenschap taalkundig homogeen hoeft te zijn, vormt Brussel duidelijk een groot probleem. Tenzij het een integrale verfransing zou verdedigen, wat de eenvoudigste oplossing zou zijn, wordt het ertoe gedwongen de raarste oplossingen te bedenken. Zo is er bijvoorbeeld de verplichting voor elke Brusselaar om zich als Vlaming of Waal te identificeren, met de daaruit voortvloeiende politieke, sociale en fiscale rechten en plichten.

Maar het spreekt voor zich dat het Brussels Gewest nooit een natie zal worden. Brussel is multicultureler en meertaliger dan Vlaanderen of Wallonië en zal het altijd blijven. Maar op grond waarvan kun je de Brusselaars verbieden een ‘volk’ te vormen dat op gelijke voet staat met Vlamingen, Walen en *Ostbelgier*? Zoals Bart De Wever in 2010 in *Humo* terecht opmerkte: ‘De moeilijkheid is een oplossing te vinden die de Brusselaars zien zitten, want op een gegeven moment zullen zij een stem in het kapittel hebben.’ Als er in België ooit een ‘confederalisme’ komt, dan wordt dat een confederalisme met zijn vieren.

Er is veel werk aan de winkel. De partijen die van de kiezers de verantwoordelijkheid hebben gekregen om een federale regering te vormen, kunnen dat maar beter snel doen om het hoofd te bieden aan de vele urgente problemen. Tegelijkertijd moet een proces op gang gebracht worden dat van meet af aan de taalgrens overstijgt en waarbij ook niet-politici worden betrokken. Het is niet makkelijk om echt naar de argumenten van anderen te luisteren, maar het is onze enige hoop om onze instellingen zo te laten evolueren dat onze kleinkinderen zich niet over de deze generatie machthebbers zullen hoeven te schamen.